

הקדמה : חזרה לעתיד – ספורט מודרני והיסטוריה

דומה שאין צורך בהצגת מספרים רבים מדי על מנת לטעון, כי המשחקים האולימפיים שהתקיימו בקיץ 2012 בלונדון זו הפעם השלישית (הפעמים הקודמות היו בשנים 1908 ו-1948) היו האירוע הגלובלי בה"א הידיעה. ארבעה מיליארד איש צפו בטקס הפתיחה, 10,500 ספורטאים מ-205 מדינות, טריטוריות ומחוזות השתתפו במשחקים, ולמעלה מ-20,000 עיתונאים רשמיים סקרו 19 ימי תחרות ו-300 תחרויות ספורטיביות – היה זה בלי ספק המופע הגדול בתבל.

35 שנים אחרי שפורסם ספרו המונומנטלי של ההיסטוריון אלן גוטמן, **מריטואל לשיא** (Allen Guttmann,) *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*, כדאי לנסות ולחזור אל המאפיינים שעליהם עמד גוטמן בשנת 1978 ולבדוק עד כמה הם מתאימים למציאות בתחילתה של המאה העשרים ואחת. טענתו המרכזית של גוטמן, העוברת כחוט השני בחיבורו, היא, שהספורט בצורתו המודרנית שונה באופן משמעותי מהספורט האידיאלי שעליו צמחו אגדות מימי יוון ורומי. לשיטתו, בניגוד לריטואל דתי, מפלה, מדיר אלים, פוליטי, ובעיקר שונה מתרבות לתרבות, הספורט המודרני היה לפעילות סטנדרטית ופופולרית כמעט בכל תרבויות העולם, והוא שונה בתכלית מהספורט העתיק: חילוני, מחויב להשתתפות ספורטאים מכל רקע חברתי, מאורגן על-ידי גופים לאומיים ובין-לאומיים, בעל חוקים ברורים והבחנות חדות בין ניצחון, הפסד ושוויון, משתתפים בו אתלטים המתמחים בסוג פעילות מסוים (וגם בו, בתפקידים מסוימים), רמת האלימות בו נמוכה ונעשה בו ניסיון מתמיד לשיפור ביצועים, שמתועדים בטבלאות שיאים ובסטטיסטיקות למיניהן. ברם, הפעילות שאותה אנו מכנים כיום "ספורט מודרני" התפתחה אל מעבר למאפיינים שעליהם הצביע גוטמן והפכה למעשה ל**מיצג** בעל מאפיינים בידוריים, שמזכירים אולי יותר את הגלדיאטורים בקוליסאום ברומא מאשר את פלה (Pelé) במרקנה (Estádio do Maracanã) או מסי (Messi) בקמפ-נואו (Camp Nou).

לספורט בפתח האלף השלישי כמה מאפיינים משלו: ראשית התחרות הפכה תלויה יותר ויותר בצרכנים של התוכן הספורטיבי ופחות בקהל שבא לאירוע עצמו. מימוןן של הפקות הענק, ובמרכזן תחרויות ספורטיביות, כבר מזמן איננו מגיע ממכירת הכרטיסים לאצטדיון, אלא בעיקר מהצרכנים בארבע כנפות תבל המסתייעים באמצעי תקשורת רבים ומגוונים. שנית, המשתתפים באירועים הספורטיביים שוב אינם ספורטאים אנונימיים, כי אם שכירי-חרב מתחלפים וכוכבי-על ששמש נישא בפי כול ברחבי העולם; הם אינם רק בגדר אתלטים מוכשרים המפגינים את יכולתם, אלא הם שחקנים ראשיים בהצגה, שיש בה "טובים", "רעים", "גיבורים" ו"נבלים". הסגידה לאלילים המודרניים האלה לובשת צורות רבות ומוכרות, לרבות לבוש מסורתי, שירי תפילה מעודכנים וכמיהה לגביע קדוש ביום קבוע בשבוע. הטענה, כי הספורט הוא דת חילונית, מעולם לא הייתה קרובה כל-כך לאמת כמו בימינו. גם הרצון הספונטני, האמתי, של המשתתפים להפגין את יכולתם ולשפר את ביצועיהם מתוך אהבה אמיתית לפעילות, מתחלפת תדיר בכניעה לכוריאוגרפים שמעצבים אירועי-על, ובהם הופעת הספורטאים היא מתוזמנת ואפילו מאולצת. ההנאה מהתחרות והרצון לשחק התחלפו, כמעט בעולם כולו, בעבודה שנעשית לא אחת על מנת לקבל, רחמנא ליצלן, שכר בסוף השבוע או החודש. גם האמונה הרווחת, כי הספורט הוא "המשווה הגדול" (The Great Leveler) ראויה לבחינה מחודשת. ההנחה,

כי הספורט הוא התגשמות העיקרון המריטוקרטטי, וכי כל המסוגלים לממש את הפוטנציאל החבוי בשריריהם, ללא הבדל דת, גזע, מין ומוצא אתני, יכולים לעשות זאת בקלות, מוטלת כיום בספק רב. מספר רב של שעות אימון, תנאים ייחודיים, תזונה, טכנולוגיה מתפתחת, והתלות במאמנים מומחים, גובים זמן וממון רב ומצמצמים לאין שיעור את סיכוייהם של רבים וטובים, שידם אינם משגת למיצוי יכולתם, ודאי לא להצגה ברמה לאומית או בינלאומית.

"**החיפוש אחר הריגוש**", כפי שהגדירו נורברט אליאס ותלמידו אריק דנינג את יעדם של ההמונים בחברה המודרנית (Norbert Elias and Eric Dunning, *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*), מאלץ את מי שמארגנים כיום פעילויות ספורטיביות לחפש פסגות חדשות של ריגושים. הדרישה לאירועים גדושים במתח, שמספקים שיאים וקורת רוח, אינה יכולה באלף השלישי להישאר בגדר משאלת לב בלבד, והיא מחייבת, במצוות בעלי המאה, הפקת דרמה ומתח מבוימים כמעט בכל מקרה ומקרה. הצורך לגרות מחדש קהל צמא לפעילות שונה ומגוונת, מאלצת לא אחת את הגלדיאטורים המודרניים להיעזר באמצעים משפרי-ביצועים, שמובילים תדיר ללחץ, מריבות אלימות, ובמקרים קיצוניים אף למוות בזירה או בסביבתה.

מיצגי ענק, שנועדו לבדר את ההמונים ולהשיג רייטינג רב ככל האפשר, כבר מזמן אינם מגיעים רק פעם אחת מדי ארבע שנים, אלא הם מוגשים במחזורים שבועיים של דיאטה טלוויזיונית לצופים אינספור מהודו ועד כוש. "העתיד אינו אלא עוד עבר שממתין להתרחש" טען פרד ד'אגיאאר ואנחנו נסתפק כאן **בזמנים** רגועים יותר.

ד"ר יאיר גלילי הוא מרצה בכיר ודקאן המכללה האקדמית למדעי הספורט ע"ש זינמן במכון וינגייט. בין ספריו, *Sport, culture and ideology* (with Amir Ben-Porat), London: Routledge 2013, **ובמגרש המשחקים: ספורט וחברה בתחילת האלף השלישי** (עם רוני לידור ואמיר בן-פורת) רעננה: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 2009.